

УДК 378:352:37.02:81

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Цвяк Лариса Вікторівна
м.Хмельницький

В статті досліджуються ефективні педагогічні умови естетичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення іноземної мови (німецької). Визначено показники, які підвищують ефективність впровадження методів культурно-орієнтованого навчання. Сформульовані практичні рекомендації щодо стимулювання естетичного виховання курсантів під час вивчення ними дисциплін «Іноземна мова. Практичний курс» та «Лінгвокраїнознавство країни, мова якої вивчається».

Ключові слова: естетичне виховання, іноземна мова, курсант правоохоронного навчального закладу, творча робота, діалог культур.

Особливістю розвитку сучасного суспільства є процеси глобалізації, які визначають зближення країн і народів, посилення взаємодії, міжнаціональних контактів людей в різних, зокрема і професійних, сферах. Це призводить до змін в характері підготовки сучасних фахівців, їх підготовки до професійної діяльності в умовах багатонаціонального і полікультурного середовища, діалогу і міжкультурної взаємодії, вимагає підвищення культури спілкування та ідентифікації особистості в полікультурному суспільстві.

Як свідчить аналіз філософської літератури, естетичний розвиток є необхідним компонентом загальної культури людини в усі історичні періоди, хоча на кожному етапі соціального

розвитку змінюються умови і зміст естетичного виховання нового покоління.

Значущість ролі естетичного виховання в розвитку творчої особи є безсумнівною. Не випадково багато великих мислителів минулого підкреслювали необхідність привнесення естетичного підґрунтя у викладання будь-якої дисципліни (Платон, І.Г.Песталоцці, Ф.Шиллер та інші).

В естетико-філософській літературі є велика кількість досліджень, які розкривають сутність, специфіку, завдання естетичного виховання, роль естетичного виховання у формуванні особистості. Значний внесок в теорію і методику цього напрямку педагогічної діяльності зробили роботи Ю.Б.Борєва, О.О.Веремьєва [2], Д.Б.Кабалевського, М.С.Кагана, П.Ф.Каптерєва, О.О.Кривцуна, М.Ф.Овсянникова, К.Д.Ушинського. Потенціал іноземної мови з метою формування естетичної культури студентів, естетичного виховання і самовиховання в навчальному процесі вузу досліджували О.М.Ковальов, В.М.Карташова [8], О.Ю.Харламова, Л.З.Абрамова.

Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що питання естетичного виховання курсантів правоохоронних навчальних закладів у процесі оволодіння іноземною мовою фактично не досліджені. Практика показує, що в сучасних умовах змінюються провідні функції в діяльності співробітників правоохоронних органів. Вони стають захисними і охоронними, відповідно змінюються вимоги до особистості сучасного співробітника

прикордонної служби, до його уміння сприймати інших людей, людей іншої країни і культури та спілкуватися з ними. Рівень естетичного розвитку фахівця у цьому зв'язку впливає на якість виконання ним своїх службових обов'язків [5], [13].

У зв'язку з цим доцільним і плідним є вирішення такої проблеми в процесі вивчення іноземної мови, оскільки естетичний потенціал цієї навчальної дисципліни досить великий. Викладач має можливість формувати на заняттях з іноземної мови художню культуру особистості курсантів, впливати на підвищення рівня естетики поведінки, орієнтованої на «діалог культур» з зарубіжними колегами-правоохоронцями, на повагу точки зору співбесідника, толерантне ставлення до партнера; розвивати творчі здібності курсантів (особливої значущості набуває творча ініціатива, творча уява, подолання стереотипів).

Метою нашого дослідження є встановити ефективні педагогічні умови естетичного виховання курсантів у процесі вивчення іноземної мови.

Об'єктом дослідження є естетичне виховання курсантів – майбутніх офіцерів-прикордонників, а предметом ми обрали процес естетичного виховання в ході навчальної діяльності на заняттях з іноземної мови (німецької).

Під естетичним вихованням курсантів ми розуміємо цілеспрямований, систематичний розвиток особистості курсанта, який охоплює такі основні компоненти:

1) опанування культури країни, мова якої вивчається, характерних для неї норм і системи цінностей;

2) розвиток сприйняття і розуміння прекрасного в мистецтві країни, мова якої вивчається, розвиток естетичних поглядів, почуттів, смаків, потреб у створенні прекрасного, а також бережливого ставлення і відповідального відношення до культури;

3) відкритість до діалогу культур і набуття навичок компетентного здійснення міжкультурного спілкування.

Виходячи з цього, найбільш значущими критеріями естетичного розвитку курсантів – майбутніх офіцерів є ступінь розвитку естетичного смаку, широта культурного кругозору, наявність активної самостійної творчої діяльності, ініціативи і уяви, високий рівень естетики поведінки і спілкування, уміння здійснювати міжкультурний діалог, мотивація курсантів на вивчення культури і мистецтва країни, мова якої вивчається.

На сьогодні виховний потенціал дисципліни «Іноземна мова» використовується слабо. Процес викладання іноземної мови орієнтований переважно на засвоєння іншомовної лексики, розвиток іншомовної (перекладацької) компетентності та опанування знаннями про країну, недостатньо використовуються можливості дисципліни для емоційного розвитку курсантів.

Як свідчить досвід, процес опанування іноземною мовою дає значні можливості для естетичного виховання курсантів, якщо він організований на основі культурно-орієнтованого навчання. Такий підхід ефективно сприяє естетичному вихованню, якщо досягається синтез лінгвістичних, країнознавчих та естетичних знань у процесі навчання; за умови взаємодії педагога і курсанта в процесі засвоєння іноземної мови і матеріалів країнознавства; при ретельному відборі матеріалу для естетичного розвитку з урахуванням ціннісних орієнтацій курсантів та рівня оволодіння ними іншомовною лексикою; якщо зовнішній вигляд, поведінка, взаємовідносини, мовлення курсантів в ході іншомовного спілкування відповідають високій естетичній оцінці.

Для естетичного виховання курсантів засобами іноземної мови науково-педагогічний склад кафедр іноземних мов проводить систематичну роботу з аналізу змісту спеціально відібраних навчальних текстів, друкованого матеріалу, відеозаписів, комп'ютерних програм країнознавчого і лінгвістичного характеру. Крім цього вивчається взаємозв'язок різних дисциплін навчального процесу, який оформлюється у вигляді структурно-

логічної схеми. Щодо естетичного розвитку курсантів-філологів у процесі вивчення іноземної мови, то ця умова забезпечується циклом дисциплін: основна іноземна мова, практичний курс другої іноземної мови, лінгвокраїнознавство першої та другої іноземної мови, естетика, етика, основи ділового спілкування, діловий протокол перекладача, лексикологія німецької мови, стилістика німецької мови.

Запорукою успіху естетичного виховання при реалізації лінгвокультурологічного аспекту є вивчення на заняттях з практичного курсу основної іноземної мови (німецької) та семінарах з лексикології такого прощару мови і культури, як фразеологізми, прислів'я і приказки. Провідною метою виконання чисельних лексичних і перекладацьких вправ є вплив на розширення культурного світогляду курсантів, підвищення їхнього рівня володіння іноземною мовою, збагачення образності мовлення. Оволодіння малими формами мовного фольклору дозволяє курсантам «зануритися» в культуру країни, мова якої вивчається, що в свою чергу слугуватиме імпульсом до глибшого проникнення у власну культуру (завдання на зіставлення прислів'їв рідною та іноземною мовою, знаходження адекватного еквіваленту з власних культурних запасів або за допомогою двомовного фразеологічного словника, іншими словами, виконання завдань з використанням методів компаративістики).

Виховання естетичних поглядів, естетичного смаку, культури спілкування не тільки допомагає досягти мети навчання іноземної мови, але й формує повноцінну, естетично розвинуту особистість. Використання творів живопису на заняттях з іноземної мови сприяє формуванню естетичного смаку у курсантів, поглибленню їхніх знань з німецької мови, країнознавства Німеччини, Австрії та інших німецькомовних країн. Знайомство з роботами німецьких художників збагачує внутрішню культуру курсантів, викликає у них почуття поваги до культури країни, мову якої вони вивчають.

Країнознавчий матеріал, який подається на заняттях з лінгвокраїнознавства країн першої та другої іноземної мови про історію, культуру, сучасні цінності доповнює змістовий бік мовлення курсанта, сприяє вихованню толерантності, інтересу до всіх культур світу.

На більш просунутому етапі вивчення іноземної мови, коли у курсантів вже сформувалися навички іншомовної компетентності, доцільно використовувати комплекс завдань, спрямованих на розвиток аспекту поліхудожнього розвитку курсантів. Такий підхід акцентує увагу на використанні естетичного потенціалу образної природи того чи іншого виду мистецтва, а також їх інтеграції, яка сприяє наповненню сприйняття художнього образу, розвитку чуйності до слова чужої мови, формуванню навичок роботи з художнім текстом (у нашому випадку німецькомовним) та його самостійного аналізу, а також спроби створити власний художній текст іноземною мовою. Для реалізації цієї мети програмою вивчення іноземної мови передбачені заняття з індивідуальної роботи та домашнього читання, які курсантам дуже подобаються. Крім цього при вивченні теми «Мистецтво Німеччини», «Культура та література Німеччини» викладач пропонує створити власний віршований переклад одного з популярних ліричних творів (наприклад, вірша Генріха Гейне «Du hast Diamanten und Perlen»), написати твір іноземною мовою з теми (творча робота), що вивчається, або підготувати реферат чи наукову роботу.

Особливого значення для підвищення рівня естетичного розвитку курсантів має аналіз на заняттях творів різних видів мистецтва країн, мова яких вивчається, (живописні полотна, музичні твори, літературні тексти). Обговорення вражень від цих творів сприяє прагненню до приєднання до культурних цінностей, формує естетичний ідеал курсантів.

Не залишімо поза увагою і комунікативний аспект естетичного виховання, який полягає у складанні діалогів, проведенні дебатів з різних проблем культури і мистецтва. Важливість комунікативних

завдань пов'язана з високою значущістю ролі спілкування в естетичному розвитку курсантів. Особливо ефективним, як свідчить досвід, є колективне обговорення (дебати) тих чи інших проблем. Слід звернути увагу на те, що важливу роль в цьому випадку відіграє обрана тема, яка повинна бути актуальною, «гострою», близькою до потреб людей молодого віку («Масова культура чи субкультура», «Сучасна музика як мистецтво»). Завдання, спрямовані на реалізацію комунікативного аспекту, повинні сприяти розвитку здібностей курсанта чітко і ясно висловлювати свою точку зору, вести конструктивний діалог, уміти вислухати думку іншої людини, поважати співбесідника і прислухатися до чужої думки, розвивати творчу увагу.

У багатьох роботах, присвячених вивченню питання естетичного та духовного виховання учнів, студентів та різних категорій слухачів, які опановують іноземні мови [3], [6], [8], [9], [10], [12], [14], йдеться про практичні рекомендації керівництву навчальних закладів, серед яких ремонт навчальних аудиторій з використанням сучасних вимог дизайну і колористичних рішень, оформлення рекреацій з використанням зображень з творів живопису, скульптури, архітектури та визначних місць міста, забезпечення навчальних аудиторій аудіо та відеотехнікою для супроводу занять, зокрема і з іноземної мови, наочними матеріалами естетичної спрямованості.

У наш час задля стимулювання впровадження змісту і методів орієнтованого на культуру навчання в практику викладання іноземної мови використовується обмін досвідом естетичного виховання, який здійснюють викладачі, що працюють на різних факультетах та викладають іноземні мови як для філологів, так і для тих, хто не вивчає іноземну мову як спеціальність, проведення міжкафедральних науково-практичних конференцій з питань естетичного виховання молоді в процесі професійної підготовки в вищих навчальних закладах.

Результати нашого дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1) метою естетичного виховання курсантів вищого правоохоронного навчального закладу є формування естетично розвинутої особистості, яка володіє умінням сприймати і оцінювати явища вітчизняної культури і мистецтва, а також умов

навоколишнього середовища, власної професійної діяльності, побуту і поведінки з урахуванням естетичних критеріїв. З цієї позиції іноземну культуру і мову слід розглядати як засіб естетичного виховання особистості майбутнього фахівця-прикордонника;

2) при опануванні будь-якої теми курсу німецької мови можна знайти аспекти, які дозволяють розширити естетичне уявлення курсантів, формувати їхній естетичний смак, уміти оцінювати явища навоколишньої дійсності за законами краси і гармонії;

3) тематика занять з іноземної мови дозволяє використовувати групи методів естетичного виховання в процесі культурно-орієнтованого навчання: на початковому етапі естетичне виховання здійснюється методами, орієнтованими на країнознавство, яке передбачає вивчення культури і мистецтва країни, мова якої вивчається; по мірі засвоєння іншомовної лексики робиться акцент на естетичних характеристиках мови (як іноземної, так і рідної), її багатстві, образності, виразності; на протязі всього періоду навчання використовуються методи, які формують повсякденну естетичну культуру курсантів (відношення до чистоти та інтер'єру аудиторії, стану підручників і зошитів, особистості охайності, власного зовнішнього виду, взаємовідносин, поведінки);

4) умовами, які підвищують ефективність впровадження методів культурно-орієнтованого навчання, є: взаємозв'язок різних навчальних дисциплін, які передбачають цілеспрямоване естетичне виховання курсантів у процесі професійної підготовки і вільного часу; використання сучасних мультимедійних засобів для насичення занять з іноземної мови матеріалом естетичного характеру; організація естетичного середовища, в якому відбувається навчання; сприятливий психологічний клімат, який спонукає до емоційного спілкування на занятті.

У подальших розвідках варто детальніше зупинитися на таких питаннях: наскільки цілеспрямоване естетичне виховання курсантів у процесі вивчення іноземної мови піднімає престиж професії співробітника правоохоронного органу в суспільстві, сприяє профілактиці і зниженню професійної деформації як в період професійної підготовки, так і в процесі службової діяльності.

Література та джерела

1. Барышников Н.В. Психологические основы обучения второму иностранному языку / Н.В.Барышников // Методика обучения второму иностранному языку в школе. – М.: Просвещение, 2003. – С. 35-58
2. Веремьев А.А. Эстетическое воспитание в системе педагогического образования: Монография / А.А.Веремьев. - Брянск: БГУ, 2001. – 123 с.
3. Вертегел В.Л. Деякі аспекти формування естетичних смаків студентів у навчально-виховному процесі (під час вивчення навчальної дисципліни "Іноземна мова") / В.Л.Вертегел // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань: УДГУ імені Павла Тичини, 2007. – Вип.19. – С.54-59.
4. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам / Н.Д.Гальскова. - М.: АРКТИ, 2000. – 165 с.
5. Джигун Л.М. Духовно-моральні цінності й орієнтація особистості / Л.М.Джигун, Л.В.Цвяк // Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». – Випуск 8. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2011. – С.26-31
6. Дмитриенко Н.А. Обучение общению как фактор личностно-профессионального роста студентов при изучении иностранного языка: автореферат дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Надежда Алексеевна Дмитриенко. – Ростов н/Д: РГПУ, 2003. – 24 с.
7. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И.А.Зимняя. - М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
8. Карташова В.Н. Формирование эстетической культуры студентов средствами иностранного языка / В.Н.Карташова // Эстетическая среда и развитие культуры личности: Межвуз. сб. научн. трудов. – М., 1999. – С.169-173
9. Курагина А.А. Формирование духовно-нравственных ценностей студентов высшей школы средствами иностранного языка: автореферат дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Алла Аркадьевна Курагина. - Йошкар-Ола, 2006. – С. 3-12.
10. Лавреева М.С. Оптимизация обучения курсантов вузов МВД России иностранному языку с использованием интенсивных методик: автореферат дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Марина Сергеевна Лавреева. – Л., 2002. – 22с.
11. Саенко Н.В. Культурологічний підхід до навчання іноземних мов у вищих технічних навчальних закладах: монографія / Н.В.Саенко. – Харків: ХНАДУ, 2008. – 344 с.
12. Серебрянская О.Д. Профессиональное саморазвитие студентов педагогического вуза (на примере изучения иностранного языка): автореферат дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Ольга Дмитриевна Серебрянская. – Волгоград: ВГПУ, 2002. – С.2-9
13. Цвяк Л.В. Культура професійного спілкування прикордонників іноземною мовою як важлива складова прикордонної служби / Л.В.Цвяк // Матеріали

науково-практичної конференції «Прикордонна служба в Україні: історія, сучасність і перспективи розвитку». – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2011. – С.84-86

14. Юзлікаєва А.М. Нравственное воспитание студенческой молодежи средствами иностранного языка: Автореферат дис. канд. пед. наук. – Ташкент, 1991. – 21 с.

В статье исследуются эффективные педагогические условия эстетического воспитания будущих офицеров-пограничников в процессе изучения иностранного языка (немецкого). Определены показатели, которые повышают эффективность внедрения методов культурно-ориентированного обучения. Сформулированы практические рекомендации для стимулирования эстетического воспитания курсантов в ходе изучения ими дисциплин «Иностранный язык. Практический курс» и «Лингвострановедение страны, язык которой изучается».

Ключевые слова: эстетическое воспитание, иностранный язык, курсант правоохранительного учебного заведения, творческая работа, диалог культур.

In this very article the author investigates efficient pedagogical conditions of aesthetic education of future border guards in the process of foreign language studying (on the basis of German language). Indices to raise the efficiency of culture-oriented methods implementation were defined. Practical recommendations for cadets' aesthetic education in the framework of the studying of such disciplines as "Foreign language. Practical course" and "Lingvo-country studying of the country which language is studied" were formed.

Key-words: aesthetic education, foreign language, cadet of the law enforcement educational establishment, creative work, dialogue of cultures.